BLIDÖ SOCKENS HEMBYGDSFÖRENING

Årsskrift 2023

Slåttergänget efter väl förrättat värv framför hässjan vid Fähuset, juli -22. Foto: Ingrid Jacobsson

INNEHÅLL

Ordföranden har ordet 2
Almanacksbilder 3
Sven Östermans arkiv 6
Göte Lagerkvist berättar 7
Bagarstugan äntligen igång 10
Roslagsdialekter 12
Dagböcker från Fredlarna 14
Saltkråkan på nytt? 16
Plomben - tandläkarbåten 17
Styrelsens verksamhets-berättelse 19
Programverksamheten 22
Förtroendevalda/Kontaktuppgifter 23
Våra sponsorer 24

Pris 50 kr

Tack för mig!

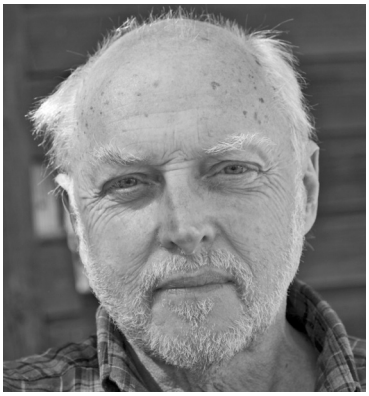

För sju år sedan, 2016, tog jag över ordföranderollen efter Anders Sundberg i föreningen. Det var en välskött förening som jag fick ta ansvar för, med skötseln av ett Båtsmanstorp och ett Fähus. Det har nu vuxit till en egen hembygdsgård med fyra hus, Silversmedens hus och Bagarstugan har tillkommit. Nu är det upp till föreningen och dess medlemmar att använda hembygdsgården till många trevliga verksamheter.

Jag ser framför mig en öppen hembygdsgård full med aktiviteter. Några sitter och pratar runt en tidning, andra sitter i lilla rummet i Silversmedens hus och tittar på en inspelad intervju på TV:n. I köket kokas kaffe och görs mackor. En grupp planerar vad som ska göras åt trädgården, en annan grupp arbetar med programverksamheten för det nya året och en grupp intresserar sig för historien om vår bygd, tittar på gamla foton och material till nästa årsskrift. Några hyresgäster tittar ner för att äta frukost. Det är stipendiaterna från Stiftelsen Yngve Bergers Minnesfond som bor en trappa upp i huset.

Föreningen bör arbeta för att få i gång verksamheter. De här frågorna är viktiga:

– Hur får vi våra medlemmar att komma till hembygdsgården?

– Hur kan vi skapa en mötesplats för föreningens medlemmar?

– Vad är det som skulle få dig att komma?

– Vill du vara med i en grupp, till exempel en studiecirkel, baserad på dina intressen?

– Kan du tänka dig att vara med på en utbildning till guide för våra hus?

– Har du några färdigheter som du vill dela med dig?

Vi kan kanske tillsammans skapa produkter som går att sälja exempelvis på julmarknaden. Vårt tunnbröd hade strykande åtgång på julmarknaden 2022! Kanske kan vi koka gelé eller marmelad från vår skärgård på rönnbär, havtorn eller göra något med våra äpplen? Kan du tänka dig att vara med och hjälpa föreningen en halv dag i månaden? Vi behöver också ha en grupp för våra gamla föremål; sortera, identifiera, registrera. Och vår Loppis behöver frivillig personal för att sälja, fixa väggar, laga tak och sätta upp hyllor.

Hör av dig till mig så ska jag med glädje lotsa dig till rätt aktivitet!

Tack för ert förtroende under åren!

GÖTE LAGERKVIST, AVGÅENDE ORDFÖRANDE

Silversmedens hus, ett av hembygdsgårdens fyra hus som Göte Lagerkvist vill fylla med aktiviteter.

Blidö sockens Hembygdsförening
Postadress: Bromskärsvägen 5, 760 17 Blidö
E-post: infobshf@gmail.com
Webbplats: www.hembygd.se/blido, Facebook: Blidö sockens hembygdsförening
Medlemsavgift: enskild medlem 250 kronor, familj (två eller flera personer) 350 kronor.
Bankgiro: 344 – 5665. Swish nr 1232318707. Organisationsnummer 814400-8466.
Redaktör för årsskriften: Ingrid Jacobsson. Redaktionsgrupp: Göte Lagerkvist, Lars Jacobsson, Birgitta Melin, Carina Wijkander-Björk.

Almanackan 2023

I år har vi botaniserat i arkivet hos Sven Österman på Gräskö. Sven har en stor samling foton, främst från sin farfar och pappa. Det är allt från glasplåtar till moderna negativ – men inga mobilbilder förstås.

Har du inte köpt almanackan går det fortfarande bra att beställa den via mejl: infobshf@gmail.com. Pris: 150 kr för den lilla (A4) 200 kr för den stora (A3), plus exp. avgift 50 kr.

Januari – Sven Österman

Sven Österman har sparat en stor samling foton från sin farfar och far, Fritz och Ruben Österman. Sven växte upp i Källviken på Blidö, men bor sedan många år på Gräskö, där han har foton, böcker och andra skrifter som skildrar livet på öarna. En del av fotosamlingen förvaras i Norrtäljes stadsarkiv. De äldsta bilderna finns bevarade på glasplåtar, så sparades negativ före celluloidfilmens intåg i fotovärlden.

Februari – M/S Ragnhild

M/S Ragnhild byggdes på Högmarsö varv 1924. Förste ägare var Gustav Sjöblom, Alsvassen, Yxlan. Ragnhild hade en lastförmåga på 60 ton, förbyggdes sedan på Bergshamra varv till 90 ton.
Här ses hon frakta Blidö missionsförsamlings ungdomsförening på en utflykt till Vidinge. (Året okänt.)

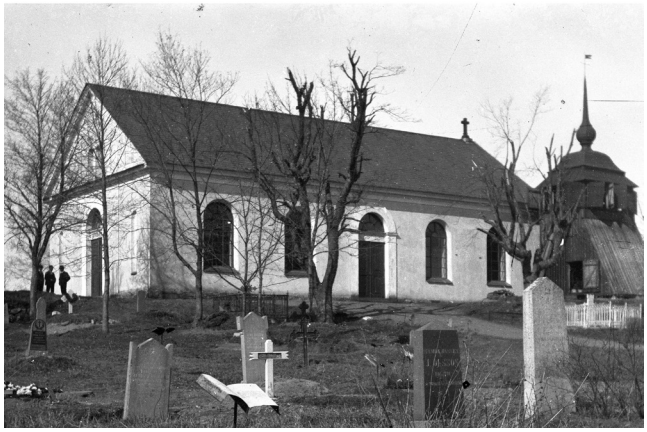

Mars – Blidö kyrka

Blidö kyrka byggdes 1859 på lämningarna av ett kapell från 1600-talet. Klockstapeln byggdes 1744, och låg först närmare kyrkan, som syns på bilden här. Sedan flyttades den längre norrut, mot Kyrkviken.
Inne i kyrkarn finns tre votivskepp och två ljuskronor. Längs västra väggen, där dopfunten står i dag, fanns tidigare en andra ingång till kyrkan. Denna sattes igen vid en renovering 1937, och dopaltaret byggdes.

April – Strömbergs gård

Denna gamla gård som låg i kyrkallén på Blidö lät dykerikommissarien Gustav Strömberg flytta från Länna. Huset var en tvåvånings timmerbyggnad på fem rum och kök och den återuppfördes på en tomt mitt emot Blidö säteri. Strömbergs byggning inköptes av församlingen år 1892 för att användas som prästgård. Den ersattes av den nuvarande prästgårdsbyggnaden 1950.

Maj – Oxhalsö by

Cirka 1730 byggdes Båtsmanstorpet, som syns på fotot här i förgrunden. I fonden syns Hemsundet, och däremellan husen i Västergården. (Det ena brann ju tyvärr ner i somras.) Som du ser gick en ordentlig väg nedanför torpet, i dag är det ju bara en liten grusväg fram till Slöjdboden kvar. Den blivande Bromskärsvägen syns i bildens nedre högra hörn, och i vägskälet där ligger ICA i dag.
Det är unikt att Båtsmanstorpet har kunnat bevaras i snart trehundra år. Det är ett kulturarv som vi ska vara rädda om!

Juni – Utfredel

Fredlarna är en ögrupp med ca 100 öar och kobbar och ligger sex distansminuter innanför Svenska Högarna. Fredlarnas skärgård var tidigare ett så kallat kronofiske, vilket innebar att staten ägde alla fiskerättigheter. På 1800-talet såldes fiskerättigheterna till skärgårdsborna, och de fick också lov att bygga bodar för att kunna övernatta. Dock utan vatten och avlopp. Efter andra världskriget styckades öarna i ännu mindre andelar som gav rätt till fiske och jakt. I dag äger många familjer andelar i Fredlarna, och bodarna kan nyttjas av flera.
Fotot är taget cirka 1916 utanför Verner Engströms bod på Utfredel.

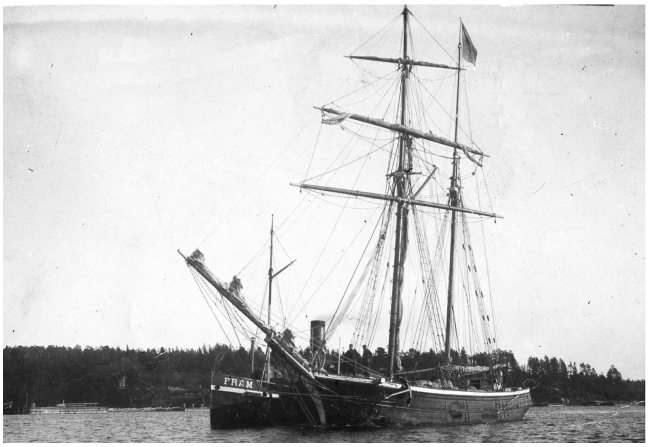

Juli – bogserbåt och skonert

Skonert, även kallad skonare, är ett fartyg med två eller fler master. Skonarna utvecklades först i Nederländerna på 1600- och 1700-talen.
Här har man ännu inte hissat seglen, fartyget ligger kanske för ankar? Eller ska bogseras in i hamn av bogserbåten Fram som smyger upp vid sidan? Fram byggdes 1898 på Söderhamns mekaniska verkstad. Några uppgifter om skonerten har vi tyvärr inte.

Augusti – Blidösund II

Detta fartyg byggdes 1884 på Motala Mekaniska verkstad till en kostnad av 40 000 kronor. Först gick hon i trafik mellan Stockholm och Lidingö. 1911 såldes hon till Ångfartygs AB Stockholm – Blidösund för 30.000 kr och döptes om till Blidösund II. I några år gick hon i trafik på Blidös östra sida, innan hon 1916 hamnade på Högmarsö som bogserbåt och döptes om till Högmarsö. Efter åtta år såldes hon till en privatperson, och hade sedan flera ägare fram till 1936, då hon byggdes om till motordrivet lastfartyg. Men den sejouren blev kort. 1938 gick hon på grund och skadades så svårt att hon skrotades 1939.

September – handarbete

Flitiga flickor med sina fröknar i tjusiga hattar. Alla verkar brodera på dukar. Kanske är det en skolklass som får visa upp sina färdigheter med nål och broderigarn ute i det fria.
Länge syddes och vävdes ju allt i hushållen för hand, kläder och sängkläder, dukar, handdukar och annat som man behövde.
Masstillverkning av plagg startade med militärens behov av uniformer. Men handel med färdigsydda kläder tilläts inte i Sverige förrän 1834.

Oktober – Skolfoto, Oxhalsö

På Blidö fanns förr många skolor. I Oxhalsö by fanns det ett par olika skolhus, ett litet och ett större. Dettta foto visare en klass med sin lärarinna, men vi vet inte mer än att fotot är taget utanför den gamla skolan. Känner du igen någon av barnen eller lärarinnan är vi glada om du hör av dig till infobshf@gmail.com.

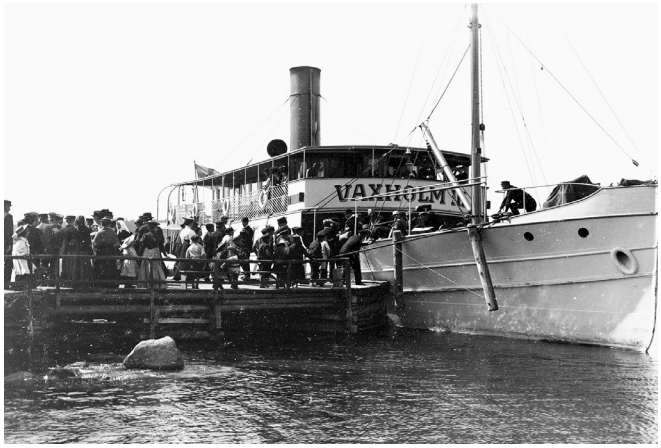

November – Vaxholm III

Vaxholm III byggdes 1903 för att trafikera Norrköpings skärgård, och hette då S/S Skärgården. 1908 köptes hon av Waxholmsbolaget, döptes om till Vaxholm III, sattes in på traden Stockholm – Blidö och blev inblandad i det så kallade Blidösundskriget. Många byalag som ägde bryggor i Blidösundet ville bara ha ”sitt” fartyg, S/S Blidösund där. Bryggor som uppläts åt Waxholmsbolaget utsattes för skadegörelse. Vid Glyxnäs’ och Almviks bryggor restes gjutjärnsstaket som bara öppnades för Blidösund. När Waxholm III försökte lägga till möttes hon av såpade berghällar och stenar. Men till slut bilades konflikten och Vaxholm III trafikerade Blidösundet fram till 1950-talet.

December– Eknäs gård

Huset byggdes 1855 som karantän på Kuggholmen vid Djurö i Södra skärgården av byggmästare J.P. Lindberg Stockholm, 1860 såldes huset och flyttades till Eknäs, Blidö.
Eknäs drevs som jordbruk i många år av olika familjer. 1935 fanns det till exempel 14 kor och 3 hästar på gården. En period var jordbruket utarrenderat, men den siste arrendatorn slutade 1942. Då såldes djuren, och i dag är Eknäs privatbostad.

Sven Östermans arkiv

När vi har gamla foton i almanackorna, årsskriften och på utställningar står det ofta att de kommer från ”Sven Östermans arkiv”. Men var finns detta arkiv och vad är det egentligen?

Arkivet finns dels hemma hos Sven Österman på Gräskö, dels numera i Norrtäljes stadsarkiv. I stadsarkivet förvaras de drygt 200 glasplåtar som Sven hade sparat. Han har också negativ från nyare kameror, hur många har han aldrig räknat, men det är tusentals. Mängder av bilder har han scannat in och sparat som TIFF-filer på en hårddisk och på cd-skivor. Blidö sockens hembygdsförening har också avtal med Sven att få tillgång till bilderna, använda dem i olika trycksaker och visa dem.

Att Sven har så många gamla negativ och bilder beror på hans farfar och pappa. De äldsta glasplåtarna han hade är från 1898, så det var någon gång då hans farfar började fotografera. Sven Östermans farfar var Anders Fritjof Österman, vanligen kallad Fritz. Han levde 1863 – 1946 och bodde med sin hustru Frida och tre barn i Källviken på Blidö. De hade ett litet jordbruk, ett par kor, någon gris och höns, så som många hade på den tiden. Och som de flesta var Fritz mångsysslare, han startade på 1890-talet affär i en avskild del av boningshuset.

– Farfar hade inga färska matvaror, men olika torrvaror – mjöl, socker, risgryn, kaffe med mera – och så kläder, tyger, garn, tapeter, hästskor, allt möjligt, berättar Sven.

Kunderna var mestadels från Blidö, men kom också från andra öar och så småningom från städerna. I början av 1900-talet hade det börjat komma ut sommargäster i skärgården. Flera hyrde stugor i Källviken, som Fritz son Ruben, Svens pappa, hade byggt. Och sommargästerna frågade i affären om det inte fanns vykort. Det fanns inte, men deras frågor gav Fritz en idé. Han skaffade en kamera med glasplåtar och började fotografera. Plåtarna skickades sedan till firmor i Uppsala, som tillverkade korten. Sven har ännu kvar flera olika vykort som gjorts efter hans farfars foton.

Fotointresset förde Fritz över till sonen Ruben, som också blev intresserad av att fotografera. Han tog inte så många vykortsbilder, utan mer foton av jakt, fiske, vardagslivet på öarna. Det finns också många porträtt på Blidöbor och sommargäster i samlingen.

Sven har kvar flera av de gamla kamerorna, men tyvärr inte de allra äldsta. De som använde glasplåtar var stora och tunga. Först på 1920-talet kom det bälgkameror som laddades med kassetter som var mindre och lättare att använda.

– Jag förstår egentligen inte hur farfar och pappa kunde få med sig de stora kamerorna och stativen på jakt- och fisketurer, säger Sven Österman. Men det är ju väldigt roligt nu att de gjorde sig det besväret, det är unika bilder som finns kvar.

Farfar Fritz lade ner affären på 1940-talet, det blev svårt under kriget att driva den. Farfar var gammal och slutade fotografera, glasplåtarna och kamerorna stuvades undan på en vind i Källviken. Där hamnade också sedan utrustning och negativ från Ruben Östermans fotoverksamhet.

Sven Österman själv, för ovanlighetens skull framför kameran.

– Där blev de liggande i många år, jag fotograferade en del själv, men inte så mycket som pappa och farfar.

Sven hade arbetat flera år på Lagerviks båtvarv på Blidö, men när hans syster Bojan och svåger Björn flyttade till Gräskö 1966 följde Sven efter 1972. Hans mamma Svea flyttade också dit 1977.

– När mamma flyttade ut tog hon med sig alla gamla kameror och negativ, och det var då jag började katalogisera bilderna. Mamma kunde ju hjälpa mig med att identifiera personerna på bilderna. Hon var väldigt intresserad av bygdens historia och väckte mitt intresse också.

Förutom fotona har Sven en stor samling litteratur och dokument om skärgården.

– Jag har köpt en hel del böcker, och så lånar jag också när bokbåten kommer. Den kommer bara två gånger om året hit till Gräskö och ligger 30 minuter vid bryggan, så då gäller det att skynda sig. Ibland har jag varit ensam låntagare ombord, men jag brukar låna många böcker åt gången.

Sven Österman har varit med i styrelsen för Blidö sockens hembygdsförening och bidrar fortfarande med bilder till våra almanackor och utställningar.

– Almanackorna brukar jag köpa och dela ut till yngre släktingar, säger Sven. Men det är tyvärr ingen av dem som har så stort intresse för bygdens historia. Men det kommer förhoppningsvis! Jag tycker ju själv att det är väldigt roligt att ha bilderna och minnas människorna och deras sysslor i både helg och vardag.

TEXT OCH FOTO: INGRID JACOBSSON

Göte Lagerkvist – engagerad till tusen

Göte Lagerkvist har varit – och är – engagerad i det mesta som rör civilsamhället på Blidö. Hembygdsföreningen, PRO, Bevara Almvik, Öskaret, Blidöbygden Utveckling i Samverkan (BUS) med mera, med mera. Men nu tar åldern ut sin rätt, och han avgår som hembygdsföreningens ordförande.

Helt kommer Göte dock inte att släppa engagemanget i föreningen. Han har lovat att sitta kvar i styrelsen, och hjälpa en ny ordförande den första tiden. Precis som han själv lotsades in i arbetet av förre ordföranden Anders Sundberg. Men det var egentligen Götes yrke och specialkunskaper som ledde honom in i föreningslivet.

– Jag flyttade hit med min familj, fru och tre söner, 1983. De första åren tog jobbet mycket tid, jag är utbildad typograf och hade en egen firma i tryckeri- och IT-branschen. Och de kunskaperna kom sedan väl till pass i olika sammanhang.

Götes första kontakt med hembygdsföreningen var i början av 2000-talet, då han lärde känna Kerstin Lind, som var sekreterare i föreningen.

– Kerstin var då redaktör för föreningens årsskrift, men jag hade ett mer avancerat layout-program, och började hjälpa henne med skriften så den kunde sändas för tryckning.

– Sedan ledde det ena till det andra. Både Båtsmanstorpet och Fähuset stod inför omfattande renoveringar, och jag blev engagerad i att hjälpa till och söka olika bidrag. Parallellt med det kom jag också med i gruppen som arbetade med tidningen Blidöbygden 2000, som sedan blev Öskaret, och företagarföreningen som fanns då.

Renoveringarna av torpet och fähuset tog mycket tid, både vad gällde administration med att söka bidrag och upphandla hantverkare samt rent praktiskt arbete. Göte hjälpte till med fotografering och dokumentation av arbetet, och 2006 kom han in i styrelsen. Då började han också göra olika trycksaker åt föreningen, affischer, broschyrer, årsskriften, den första hemsidan med mera.

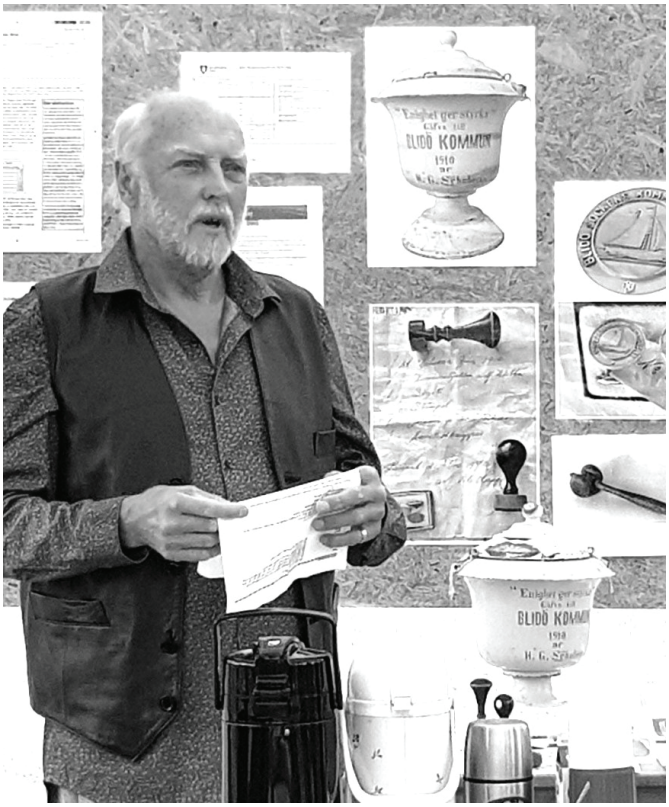

Foto: Ingrid Jacobsson

Göte Lagerkvist vid "vip-invigningen" av Silversmedens hus.

– Det blev fler och fler uppdrag, och efter några år sade min fru Elisabeth ifrån. Hon ville att jag skulle avgå ur styrelsen, så det gjorde jag. Men jag fortsatte som adjungerad, och med att hjälpa till med trycksakerna.

2007 var fähuset klart för invigning. Fem år senare, 2012, var det dags för invigning av det renoverade Båtsmanstorpet.

– Det hade ju tidigare varit inrett som ett museum, med gamla redskap upphängda längs väggarna. Men hembygdsföreningens styrelse ville att det skulle inredas så långt som möjligt som det såg ut när den siste båtsmannen och hans familj bodde där.

– Båtsman August Sjöblom Skog hade ju åtta barn, och de sista levde till in på 1950-talet. Kerstin Roxell, som var hemvårdarinna, hade arbetat hos dem, och kom väl ihåg hur torpet var möblerat. Med hennes och Guje Engströms hjälp kunde vi inreda det som det ser ut i dag, och jag tycker att det blev väldigt fint. Det är verkligen som att stiga in i ett hem.

Foto:Göte Lagerkivst

Båtsmanstorpet har stått på samma plats i snart 300 år, och aldrig byggts om. Däremot renoverades det varsamt med gamla byggnadsmetoder i börjav av 2000-talet.

När dåvarande ordföranden Anders Sundberg avgick 2016 efter tio år på posten blev Göte ordförande.

- Jag blev övertalad, mer eller mindre mot min vilja. Det var svårt att hitta en ny ordförande, och nära att föreningen lades ner. Men jag ångrar mig inte, det har varit roliga och händelserika år! Även om familjelivet blivit lidande. Jag var ju också ordförande i PRO 2021, och då blev det väldigt mycket föreningsaktiviteter, det kan jag erkänna.

I hembygdsföreningen lärde Göte känna gamla öbor, som kunde berätta mycket om livet på ön. Förutom Anders Sundberg så var också Gösta och Kerstin Roxell, Sven Österman, Anita Bertilsson, Jan och Guje Engström med flera med i styrelsearbetet och andra aktiviteter.

– Jag insåg att det var viktigt att bevara deras berättelser, och jag har gjort flera videoinspelningar där jag intervjuar dem. De är värdefulla att ha kvar nu, när flera av de gamla gått ur tiden.

En annan av Götes idéer med att bevara material från gamla tider är de populära almanackorna, som Göte producerat sedan 2010. De har illustrerats med bilder på butiker, skolor, kyrkor och missionshus med mera, ett nytt tema varje år. Göte gör layouten i sin dator, hans fru Elisabeth sköter korrekturläsningen och medlemmar i föreningen monterar almanackorna med spiraler så att de går lätt att bläddra i. Sedan säljs de på julmarknaden varje år och har en strykande åtgång.

Bland de öbor som Göte lärt känna och hjälpt med sina datorkunskaper fanns silversmeden Yngve Berger. Han hade blivit ensam sedan han och hans sambo gått skilda vägar, och Göte hjälpte honom med att betala räkningar och hålla ordning på ekonomin. En vänskap växte fram mellan Göte och Yngve.

– Yngve var en konstnärssjäl, och han var helt ointresserad av pappersarbete. Det hade hans sambo skött tidigare, nu fick jag ta hand om det.

Åren gick, Yngve Berger blev sjuklig och avled 2018. Han hade inga arvingar, och hade skrivit in i sitt testamente att Blidö sockens hembygdsförening skulle få ärva hans hus.

– Yngve ville att huset skulle stå kvar, användas av föreningen och att hans konst skulle visas för allmänheten. Det lovade jag honom.

Men att acceptera arvet var inte lätt. Flera ledamöter i hembygdsföreningens styrelse var emot det, man ansåg att det skulle innebära alltför mycket arbete och alltför stora kostnader. Men efter långa diskussioner beslöt styrelsen att ta emot arvet.

– Det blev verkligen mycket arbete och stora kostnader! Men vi har lyckats få bidrag från olika fonder och med hjälp av duktiga hantverkare och egna arbetsinsatser har det gått.

– På ett sätt hade vi fördel av pandemin, eftersom vår övriga verksamhet ställdes in under de åren. Det medförde att vi kunde arbeta med att renovera den egendom som vi ärvt. Och sommaren 2022 hade vi äntligen en fungerande hembygdsgård med fyra hus: Silversmedens hus, Bagarstugan, Fähuset och Båtsmanstorpet.

I förbifarten ordnade man också, på Götes initiativ, loppis på föremål som Yngve Berger lämnat efter sig. De försäljningarna hölls först i ladan bredvid Slöjdboden, men loppisen har nu fått en egen lokal i det gamla garaget en bit ifrån Slöjdboden. Där har man öppet några helger under vinterhalvåret, och på sommaren när det är aktiviteter i hembygdsgården.

Foto:Göte Lagerkivst

Här ses skillnaderna på Båtsmanstorpets inredning när det var ett museum för gamla redskap som hängde både högt och lågt. På den undre bilden ses hur fint och hemtrevligt det är i dag, återskapat som det var när den siste båtsmannen och hans familj bodde där.

- Arvet efter Yngve Berger ser jag som det mest fantastiska som hänt under mina år som ordförande. Samtidigt har det också varit det som medfört mest arbete. Jag har haft många roller: hantverkare, arbetsledare, chaufför, bidragsspecialist och städare.

Göte uppskattar att han jobbat halvtid med hembygdsföreningen de senaste åren. Ett initiativ som han tog parallellt med allt annat var att införa ett nytt bokföringssystem. Han lärde sig det på egen hand, och nu kan styrelsen få uppdaterade resultat- och balansräkningar till varje styrelsemöte, inbetalningskort kan skrivas ut direkt med

OCR-nummer och medlemsregistret har förbättrats.

– Det känns väldigt skönt att nu kunna lämna över hembygdsgården med fyra hus till en ny ordförande. En sak som vi knappt vågade drömma om var ju att få till en bagarstuga, men den har verkligen blivit en succé! Alla bakdagar under våren var fulltecknade redan i december.

Framtiden då? Många hembygdsföreningar brottas med svikande medlemssiffror och svårigheter att rekrytera ungdomar.

– Om vi kan fortsätta som vi gjort det senaste året tror jag att det kommer att gå bra för föreningen. Men vi måste också tänka nytt. En idé som jag har, som har använts mycket under pandemin, är webbinarier. Det vill säga att vi har till exempel en föredragshållare som sitter framför en kamera, det sänds ut på Internet och sedan kan vem som helst koppla upp sig och följa föredraget.

Foto: Lars Jacobsson

Den gamla gäststugan på Yngve Bergers tomt byggdes om till en bagarstuga, och tunnbrödsbakningen i den nya ugnen har blivit enormt populär.

– Det tror jag skulle kunna locka många yngre, och vi skulle också då kunna dra nytta av deras specialkunskaper när det gäller digital teknik.

– En annan uppgift där vi behöver personer med digitalkunskap är registreringen av våra föremål, där alla ska in i en databas som heter Kollektivt kulturarv. Där kan hembygdsföreningar i hela Stockholms län lägga in bilder och beskrivningar av föremålen.

Göte har ibland misströstat när man kallat till städdagar, slåtterdagar eller andra arbetsdagar och det inte kommer någon utöver de förtroendevalda.

– Jag tycker vi försökt allt möjligt för att locka fler, men det känns otacksamt när ingen utöver styrelsen kommer. Men vi har ju våra lördagsaktiviteter under sommaren, då kommer många, och till bakdagarna har vi också lockat nya intresserade.

– Vi fortsätter med de aktiviteterna och också olika temadagar. Dessutom vill vi utbilda flera guider som kan visa hembygdsgårdens olika hus.

Göte vill gärna få till fler samarbeten med olika föreningar och företag.

– Det sitter ju eldsjälar på flera håll, det vore bra om vi kunde samverka. Jag hoppas att nätverket Blidöbygden Utveckling i Samverkan (BUS) kan ta på sig den rollen.

Och naturligtvis har Göte Lagerkvist nya idéer inför sommaren. Han tyckte det var fel att bara Yxlan skulle ha en konstrunda, så han bjöd in konstnärer som bor på Blidö till en konstrunda. Men i stället för att den konstintresserade allmänheten ska åka runt till konstnärerna ska det bli en samlingsutställning runt Hembygdsgården 15-16 juli.

– Ja, jag tycker om att ha många saker på gång. Det är roligt, även om min fru Elisabeth tycker att det blir för mycket ibland!

Göte Lagerkvist kommer säkert att vara engagerad i många aktiviteter även framöver. Det vore väldigt olikt dig att bara sätta dig ner i soffan och titta på TV, eller hur?

– Nej, framför TV:n kommer jag inte att sitta, svarar Göte bestämt. Jag vill fortsätta med släktforskningen, fotograferingen, skrivandet (amatörmässigt), akvarellmålning lockar mig och så vill jag lära mig mer om silversmide.

INGRID JACOBSSON

Foto: Ingrid Jacobsson

Efter en avslutad arbetsdag i hembygdsgården tog sig Göte en svängom med en av "bagardamerna" Ingalilll Wikberg Norman.

Hembygdsföreningens Bagardamer

En grå, disig, råkall fredag med småregn i luften åker jag för att träffa Hembygdsföreningens två Bagardamer som fått en flygande start på verksamheten i det som egentligen heter Sidokammarstugan men nu går under benämningen Bagarstugan.

Väl framme i Yxlö kommer jag in i ett varsamt renoverat gammalt hus. Där möter jag Fia Andersson och Ingalill Wikberg Norman. Här bor Fia med sin man Bengt.

Fia och Bengt övertog Bengts föräldrars fritidshus 1973, och där fanns redan en bakugn i muren. Fia är uppvuxen i Västerbotten och lärde sig där grundläggande färdigheter i att baka och grädda tunnbröd. Hon fick tidigt vara med sin mamma och faster som bakade tunnbröd två gånger per år, vår och höst. Brödet packades när det hade svalnat i stora lårar som förvarades på en kallvind. Torrt men svalt. Hon började baka tunnbröd i ugnen hemma i Yxlö redan för cirka 10 år sedan, och kom då i kontakt med Ingalill Norman.

Fia är nog känd för de flesta som bott på Blidö/Yxlan/Furusund och haft barn eller själva gått i skolan i Köpmanholm, där hon var husmor i 25 år, tills hon gick i pension.

Foto: Inglill Norman

Fia Andersson i full gång med kruskaveln. Kakorna ska kavlas så tunt som möjligt.

Ingalill har också hon ett långt förflutet på Yxlan och torde vara känd för de flesta, då hon till och från jobbat som distriktssköterska på Blidö 1975 - 1978. Ingalill är uppvuxen i Hälsingland och hamnade på Yxlan via kärleken till Birger, vars föräldrar hade fritidshus på Norrskogen, strax bortom Kolsviks by. Där valde Ingalill och Birger att slå ner sina bopålar 1974, och övertog då Birgers föräldrars hus.

Många år innan Hembygdsföreningen erhöll arvet från Yngve Berger, som nu kallas Silversmedens hus, hade frågan kommit upp på ett årsmöte om en utställningslokal för föreningens alla föremål. Då fanns ett förslag om att bygga en ny länga på tomten vid Båtsmanstorpet. Ingalill föreslog då att en del av den längan skulle byggas med murstock och utgöra bagarstuga. Detta blev dock en alltför kostsam satsning för föreningen.

Foto: Fia Andersson

Bakredskapen har gamla namn, fjöl, spjälk och gräddspade.

Men då Silversmedens Hus med Sidokammarstugan tillföll Hembygdsföreningen väcktes åter frågan om en bagarstuga. Fia och Ingalill hade många gånger bakat med vänner. Flera hade hört talas om detta och frågat efter möjligheten att få uppleva bakning hemma i Fias kök. Men att ta emot bakintresserade hemma i bostaden var ohållbart. Det behövdes en separat bagarstuga, och Sidokammarstugan var lämplig för ändamålet.

Men det blev en lång och arbetsam period innan mur, ugn och resten av stugan blev rustad så att det gick att baka i den. Bagardamerna, som noga övervakade arbetet, var inte alla gånger överens med muraren om hur slutresultatets funktion och utseende skulle harmoniseras. Sen skulle ju sotaren ha ett ord med laget också. Det blev ordförande Göte Lagerkvist som fick ta de största stötarna här, och komma överens med en orubblig sotare och en enveten murare.

Det tog tid, men till slut kom så den stora dagen! Den 8 september 2022, tändes ugnen för första gången, med björkved och den 9:r bakade man. Föreningen hade, efter Alfridastormen i januari 2019, fått ett antal stormfällda björkar. Dessa stockar sågades tämligen omgående till kubbar då björken är väldigt känslig för att bli liggande och

lätt ruttnar. Då blir veden som en smulig gröt. Det tog styrelsen och några övriga medlemmar åtskilliga dagar att klyva all denna ved.

Ingalills händige och snickarkunnige man Birger Norman byggde ett vedförråd på baksidan av Bagarstugan där ved kunde travas. Dessutom travades veden i de stora, av armeringsjärn formade ”tunnorna” som nu står på gräsmattan mot Bromskärsvägen. Birger byggde även ett bakbord, en stor bänkskiva 2 x 0,6 meter där han satte en sarg runt på gavlar och ena långsidan. Ett brödställ, där bröden får ligga och svalna har föreningen fått hjälp med av Fias likaledes snickarkunnige man Bengt. Fia och Bengt har också skänkt en ny ugnslucka, då den gamla var för liten. Redskapen för bakningen är kavlar (rundkavel och kruskavel), spjälk (används för att lyfta över det färdigkavlade brödet till fjölen) och fjöl (används för att lägga in brödet i ugnen). För att lyfta ut det färdiggräddade brödet används en gräddspade med långt skaft. Dessa redskap köpte Ingalill under en semesterresa hem till Hälsingland, då hon stannade till i Järbo i Gästrikland, där hon hittat ett äldre par som nytillverkar dessa gamla bakverktyg.

Degen till hårt tunnbröd sätts på kvällen innan den ska bakas ut och gräddas. Egentligen inga konstigheter med ingredienser: vatten eller mjölk, jäst, rågsikt, vetemjöl, hjorthornssalt, vanligt salt och fänkål som krydda. För deg till mjuka bröd tillsätts även smör och sirap. Degen till det mjuka brödet görs samma dag som utbakning och gräddning sker.

Foto: Inglill Norman

400 grader varmt ska det vara! Det går åt mycket ved.

När bröden tas ur ugnen läggs de på brödställningen för att svalna, de mjuka bröden läggs ljumma i plastpåse, och bör ätas upp inom ett par dagar, eller frysas för njutning längre fram. De hårda bröden får svalna helt på brödställningen, och läggs sedan i kartong eller påse.

Ugnen tänds upp minst två timmar innan det är dags att börja grädda. Elden startas mitt i ugnen, och aska och glödande ved rakas sedan ut mot sidorna när värmen är cirka 400 grader Ett utbakat ämne, som kavlats med rund- och kruskavel, skjuts in i ugnen med fjölen. Gräddningen tar cirka 1,5 minuter. Ugnen hålls igång under hela bakningen genom att ny ved läggs in längst bak och längs sidorna, så hålls värmen konstant. Ungefär 25 bröd hinns med under ett förmiddagspass på ett par timmar, under lunchen läggs ytterligare ved på och sedan kan eftermiddagens bak ta vid.

Föreningens inbjudan till ”bakkurs” med förmiddags- och eftermiddagspass sker i samarbete med studieförbundet Sensus i Norrtälje. När bakdagen går mot sitt slut och all deg är uppbakad återstår disk och städning. Träverktygen som används skrapas rena och skall ej diskas i vatten.

Degen sätts av våra Bagardamer med hjälp av en hushållsassistent, så degbunkarna diskas och brödställning och bänkar torkas av när askan rakats ur ugnen. Till sist torkas golven, så Bagarstugan hålls ren och fräsch, samt är inbjudande när nästa baktillfälle kommer. Innan bagarstugan lämnas tas även ved in inför nästa bakdag, då vi inte förfogar över någon vedbod som kan hålla vädergudarnas raseri helt borta från vår ved. Därefter får våra Bagardamer och alla som varit med åka hem och provsmaka de läckra brödkakorna.

– Alla verkar ha uppskattat att vara med och baka i Bagarstugan, säger Ingalill och Fia.

– Några kunde redan baka och ville mest bara få klart för sig hur man kunde hyra Bagarstugan. Andra var rena nybörjare, men flera har sagt att de gärna kommer tillbaka!

CARINA WIJKANDER BJÖRK

Foto: ingrid Jacobsson

Försvinner dialekterna?

”Höster”, ”ögre”, ”vegen”, ”båt’n” – dessa sätt att uttala ”öster”, ”högre”, ”vägen” och ”båten” är typiska för dialekterna i Roslagen. Men snart är de på väg att försvinna, genom tätare kontakter med fastlandet och rikssvenskan i radio och TV. Särskilt är det ungdomarna som anpassat sig, och inte längre pratar dialekt.

Dialektforskaren Eleonora Podda har intervjuat personer på Blidö och Möja för att höra hur de talar, och för att få veta deras syn på dialekter. Hon har också lyssnat på gamla inspelningar av Blidö- och Möjabor, som finns bevarade hos ISOF (Institutet för språk och folkminnen). Eleonora kunde konstatera att många fortfarande är intresserade av dialekter, men de ansåg inte att de själva talade dialekt.

– Språket och uttalet har utjämnats och kommer att utjämnas ännu mer, säger Eleonora Podda. Det utjämnades tidigare på Blidö än på Möja, eftersom Blidö har tätare kontakter med fastlandet i och med färjorna. Några jag talade med tyckte till och med att Blidöbor inte är riktiga ö-bor, de är nästan som fastlänningar.

Eleonora Podda är själv ö-bo, hon har vuxit upp på Sardinien, men bor sedan tre år i Stockholm. Hennes stora språkintresse har medfört att hon studerat klassisk grekiska och latin, engelska, svenska och norska (hon har också bott ett år i Norge). Nu läser hon ryska förutom att jobba som tolk och är universitetslärare på distans vid institutionen för språkstudier, Umeå universitet.

– Språk är mitt stora intresse, och jag tycker om att ha mycket att göra, säger Eleonora.

Att hon själv kommer från en ö såg Eleonora Podda som en stor fördel när hon intervjuade informanter på Möja och Blidö. De kunde förstå varandras levnadsvillkor, trots de geografiska skillnaderna. På Sardinien talas sardiska, som egentligen är ett eget språk. Eleonora förstår det, men enligt henne själv kan hon inte tala språket särskilt bra. Men hennes föräldrar och far- och morföräldrar talar sardiska, och det finns ett nyväckt intresse för ursprungsspråket på ön.

Under sina år i Sverige har Eleonora bland annat firat midsommar flera gånger på Svartlöga, och då väcktes hennes intresse för Roslagsmålet. Hon valde att studera dialekterna på Möja och Blidö, eftersom det är öar som länge haft en fast befolkning, men vars förbindelser med fastlandet är mycket olika. Möja har ju ingen fast färjeförbindelse som Blidö har. Eleonora sökte i arkiven efter äldre inspelningar, och hittade i ISOF:s arkiv inspelningar från 1948 med sju Blidöbor och från 1949 och 1966 med fem Möjabor. De inspelningarna lyssnade hon igenom, och annonserade sedan på Facebook efter nya informanter.

– Jag hade tur och fick kontakt med fyra personer från Möja och fem från Blidö. Av Blidöinformanterna har alla utom en vuxit upp på Blidö, sedan bott på andra orter, men flyttat tillbaka till ön på äldre dagar. En har vuxit upp i Stockholm, men har en stark koppling till Söderöra.

Eleonora gjorde långa intervjuer med samtliga och frågade dem bland annat om deras attityder till dialekt, om de vill bevara dialekten och vad de ansåg om dialekter förr och nu.

Eleonora Podda, uppvuxen på Sardinien, men numera boende i Stockholm, har forskat på Roslagsmålet förr och nu.

- De flesta talade ingen utpräglad dialekt, varken på Blidö eller Möja, säger Eleonora Podda. Men de var medvetna om skillnaden mellan dialekt och rikssvenska och de sade att de föll in i mer dialektalt uttal när de talade med vänner än när de talade med mig.

Det finns vissa dialektdrag som förekom både i de gamla intervjuerna och de nya. Att tappa bort ett ”e” efter vissa konsonanter var vanligt förr, men förekommer sällan nu. Ett drag som ofta förknippas med Roslagsmål är att ta bort eller lägga till ett ”h” i början av ord. *Högre* blir *ögre*, *öster* blir *höster*. Detta drag fanns sporadiskt i några av de gamla inspelningarna från 1940- och -60-talen, men i dag är det ingen av de som Eleonora träffade som talade så. Och tidigare sade man exempelvis ofta *båt’n*, *bod’n* och *mitt’n* i stället för *båten*, *boden* och *mitten* eller lade till ett ”tj-ljud” i början av vissa ord, så att det blev *ttjöpa* i stället för *köpa* och *ttjöra* i stället för *köra*. Inget av dessa uttal förekommer nu, mer än någon enstaka gång.

Det som däremot är vanligt är förekomsten av Stockholms-e, det vill säga *vegen* och *gres* i stället för *vägen* och *gräs*. Detta e användes av alla, både i de gamla inspelningarna och de nya intervjuerna. Även om några säger att de börjar gå ifrån detta uttal och använda ä i stället.

Att sitta på en brygga och prata med andra ö-bor kan vara ett tillfälle då man faller in i dialekttal. Många äldre känner säkert igen sig i detta.
Kanske känner man också igen sig i det som en av de intervjuade ö-borna sade: ”När man ser horisonten blir man smartare än när man ser bara i skogen”.

Eleonora Podda fick också bekräftat att dialektuttal beror på vem man pratar med.

– Jag bryter ju lite när jag talar svenska, och jag tror att det var en fördel, att jag inte själv pratade till exempel utpräglad stockholmska. Då hade det varit lättare för mina informanter att falla in i mitt uttal. Nu sade en av dem till exempel: *”Det blir så att när vi sitter på bröggan och pratar då pratar man lite längre fram i mun, … , och med en annan intonation. … När jag pratar med mina släktingar blir det så att jag släpper lite på ord och sådär. … Men den där dialekten är ju nutida Söderöradialekt. Den gamla uråldriga – den finns ju inte längre i talspråket utan det är bara gamla anekdoter.”*

Men ord som hör samman med typiska näringar, som rör fiske, jakt och kanske dialektord för djur och fåglar kommer nog att leva kvar, tror Eleonora. Också ord för olika redskap kan finnas kvar länge. Några av hennes informanter försöker bevara dialektord genom att skriva små berättelser på dialekt på Facebook i de grupper som finns för Blidö och Möja. En Möjakvinna gav exempel på att man i hennes barndom kallade sädesärla för *isspjärna*, och det ordet hade hon delat med sig av på Facebook. Hon tycker det är viktigt att de gamla orden inte glöms bort.

Eleonora Podda vill gärna fortsätta med dialektforskning i skärgården.

– Jag skulle gärna vilja forska på dialekter på fler öar, men det är inget som är bestämt ännu. Jag känner att öbor förstår öbor var de än befinner sig i världen. Mina informanter kunde känna en koppling till mig, även om jag är från Sardinien. Som en av kvinnorna på Blidö sade: *”När man ser horisonten så blir man smartare än när man ser bara i skogen. Mer fantasi – mera tankar – om man tittar ut- och inåt”.*

TEXT OCH FOTO INGRID JACOBSSON

Eleonoras masteruppsats i skandinavistik har titeln Dialekt i Stockholms skärgård*, och lades fram höstterminen 2021 vid Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.*

Dagböcker från Fredlarna

I bodarna på Fredlarna finns anteckningsböcker, där de som gästar öarna skriver – mer eller mindre flitigt. Man var nog flitigare förr, och det finns många roliga och intressanta skildringar i de gamla häftena. Vi har läst och fascinerats!

Fem Svartlögabönder köpte Fredelskären från staten 1852. Fredlarna uppdelades sedan i 470 andelar, som i dag i sin tur har delats på många fler. Ett köpebrev från 28 april 1916 finns bevarat, då Johannes Söderman på Svartlöga sålde tre 270-delar till Wilhelm Österman, Ruben Österman och Harald Sjöblom från Oxhalsö. Var och en fick betala 100 kronor. Söderman ”avhändade sig detta fiskeläge” och ”tillägnade köparna densamma”.

Ruben Österman byggde sedan boden Fiskebo på Fredlarna tillsammans med Wilhelm Nordlund, Titus Österman och Algot Österman. De och deras släktingar och vänner blev flitiga besökare i boden. Man fiskade, jagade säl och sjöfågel, drack mycket kaffe och åt gott, mest sill, torsk och potatis. Och skrev i dagböckerna.

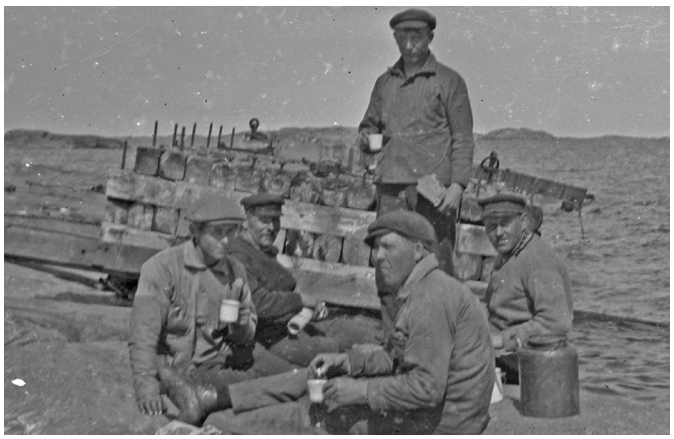

En flotte med ett timmerlass var ett ovanligt fynd. Här i en paus vid bärgningen på Utfredel: Ruben Österman, Källviken, Algot Österman, Granö, Wilhelm Österman, Granö (stående), Harald Österman, Österäng, Paul Sjöberg, Blidögård.

Den 29 april 1919 hände något speciellt. Bröderna Österman var på väg hem med sin fångst av 54 fåglar och en säl. De hade också hittat ett stort timmersläp som antagligen slitit sig från en bogserbåt och flutit iland. Stockarna skulle bärgas, de var ju värda mycket pengar! Den 26 april kom Fritjof och Ruben Österman tillbaka, borrade in två järnbultar i klippan där timret låg och förtöjde det med kätting.

En månad senare, den 23 maj, kom sex Östermän för att bärga stockarna. Den första dagen fick de loss 5, nästa dag 15. Och så fortsatte bärgningen ända till den 30 maj, då de sista 55 stockarna bärgades. Totalt hade männen då fått upp 121 stockar på land! Stockarna såldes säkert sedan och gav en del inkomster.

3 augusti 1924 var ett glatt gäng ute på Fredlarna. Manne Zettergren hette han som förde pennan. Han beskrev bland annat den goda maten: ”Söndag. Havet ligger spegelblankt, solen baddar. Vi ha spisat en förtjusande god frukost bestående av stekt flundra och dito abborre, tillredd av Widman i

Med det bärgade timret på Stora Vånskär, en rad Östermän: Harald, Gustav med dragspel, Titus, Fritiof och Algot.

går kväll medan våra damer solade sig. Vidare sylt, pannkaka medförd från Svartlöga och slutligen filmjölk.” På kvällen fortsatte man att smörja kråset: ”Fågelmiddagen aväten. Ejdern var förtjusande, lika god nästan som glödstekt sill eller plättar”.

Våren 1934 var ett annat gäng ute, de har ej skrivit sina namn, men en av dem har diktat åtta verser som skrevs ner av Svea Österman. Bland annat står det så här:

”Nu målet är nått för vår längtan och ävlan / Och bära upp ”grunkorna” blir till en tävlan. / Hugo och Livendahl komma och gästa / På kaffe och doppa vi då fingo fästa.

…

När skötar och nät i havet är sänkta / till middag vår mage började trängta / Vid sill och potatis och kaffe och dopp / vi livade åter vår livsande opp.

…

Ack – åter den nalkas – avskedets timma / ty hem innan kvällen vi måste hinna / Att näten och skötarna ansa och gista / att sälja bort fisken och lägga pengen i vår kista.”*

Att få skydd för vindarna är inte lätt på Fredlarna. 2 juli 1950 påbörjades ett bygge av en vågbrytare vid Fiskebo av Evald och Signe Lundquist samt Eric och Ingemar Westerman. Evald skriver: ” … det är inte något latmansgöra att plocka stenbumlingar på 100tals kilo i stränderna och sedan med en färja anbringa dem på sin rätta plats.” 11 juli hade man färjat 21 lass sten ”men det fyller icke så mycket, det är djupa gropar på botten som slukar oerhörda massor”.

På eftermiddagen samma dag fick far och son Westerman åka hem till Söderöra för att hämta proviant. ”Vi lider nämligen stor brist på livets uppehälle, slut på bröd, tobak å cigarretter har gått upp i rök, ingenting att dricka, inget kaffevatten. Men något har vi kvar å det är ett gott humör”.

Jobbet var slitigt. 15 juli hade Evald ont i händerna:

”… det är synd om mej för handflatorna är nästan utan skinn. Dom blir nog snart som ansjovis – skinn-och ben-

fria – tack vare dom där skarpa strandstenarna". Men han höll ut, och den 20:e åkte alla hem, "nu är vågbrytaren i det närmaste färdig". Vilket otroligt slitgöra!

Och när man är där ute är det flera timmars båtresa hem. Man får hushålla med mat och dryck, och göra det bästa av oväntade situationer. Som 27 juli 1952 när Svea och Ruben Österman, Karin och Knut Bladholm körde från Källviken på Blidö till Fredlarna för några dagars fiske. Det bar sig inte bättre än att Knut fick ryggskott, och den 30 juli skriver Karin: "Knut fått ryggskott, vandrar omkring med filt om mage och rygg. Vi kvinnor har övertagit fisket och familjeförsörjningen." (Ruben Österman hade fått åka tillbaka till Blidö för att arbeta.)

Foto: Birgitta Melin

Bodarna är sig lika på Fredlarna, dryga hundra år efter de byggdes. Här har inga moderniteter introducerats!

Den 2 augusti var det Karins namnsdag, och hon firades mad kaffe och tunna pannkakor med odonsylt. Och Knut har blivit bättre: "Bästa botemedlet mot ryggskott har konstaterats vara en rostig stekpanna värmd på Primusköket och kärleksfullt inslagen i en tidning, placerad strax ovan ryggslutet." Så den 3 augusti kunde de åka hem till Blidö igen när Ruben kom och hämtade dem i sin båt.

När man läser de gamla dagböckerna är det fascinerande hur mycket Fredlarna betytt, och betyder, för dem som har lyckan att få vistas där. De fiskar, jagar, spelar kort, äter gott, dricker mycket kaffe och umgås. Och får ett tillskott till hushållskassan genom att sälja de fåglar man skjutit och de fiskar man fångat. Nu är det sämre med fisket, och ingen jagar mer. Vårjakten på fågel förbjöds 1955. Men Fredlarna fortsätter att bjuda på ett fantastiskt skärgårdsliv, så som det var en gång, utan moderna bekvämligheter. Och det går alldeles utmärkt!

**Gista = hänga upp och torka näten.*

INGRID JACOBSSON

FOTON FRÅN SVEN ÖSTERMANS ARKIV

Kaffe med dopp hörde till standardförplägnaden på Fredlarna. Här är ett glatt kaffegäng med Blidöbor samlat: fr v Fritjof Österman, Mary Andersson, Josef Sjöblom, Rut Jansson, Edmund Porenius (från Åland), Signe Öhman, David Sjöblom och Signe Nordqvist. Ruben Österman fotograferade.

Saltkråkan på nytt?

I fjol lanserades planer på att spela in den omåttligt populära serien Saltkråkan på nytt. Debatten blev livlig. Somliga tyckte det var ett helgerån att förnya serien, baserad på Astrid Lindgrens manus. Andra tyckte att det kunde vara spännande att se hur Saltkråkan skulle te sig i dag. I skrivande stund (februari 2023) är det inte avgjort var och när den eventuellt ska spelas in.

Vi på Saltkråkan spelades in under 1963 och sändes första gången i TV mellan 18 januari och 11 april 1964. Sedan dess har den gått i repris många gånger, och det gjordes också en långfilm 1968 med hopklippta avsnitt från TV-serien. Astrid Lindgren skrev manus direkt för serien, och först efteråt skrev hon böckerna Vi på Saltkråkan och Skrållan och sjörövarna.

TV-serien spelades in på flera skärgårdsöar, bland annat Norröra och Söderöra. Filmteamet var också ute på Fredlarna (läs mer om den ögruppen på sid 14-15), som i TV-programmet kallas Kattskär. I en av dagböckerna från boden Fiskebo finns minnen av teamets besök:

”Den 3dje september 1963 kl 10:30 f m anlände filmtruppen ’Vi på Saltkråkan’ hit. Befälhavare: Henry Sjöblom. Högkvarter här hos Ruben, där vi lugnt och stilla stormtrivs.”

Producenten Olle Nordemar har fört pennan, och han skriver också på truppens sista dag:

”9 september kl 10:48 ekade regissör Olle Hellboms ‘TACK’ för Kattskär (dvs Fredlarna på riktigt). Därmed sattes punkt och slut för TV-serien ’Vi på Saltkråkan’, ett program som består av 13 st 28-minutersfilmer i färg! Vi hoppas och tror att resultatet ska motsvara högt ställda förväntningar.

Med hälsningar och TACK!”

Bland undertecknarna finns producent Olle Nordemar, regissör Olle Hellbom och skådespelarna Torsten Lilliecrona (Melker Melkersson) och Björn Söderbäck (Johan Melkersson).

En som minns hur det var på Norröra under inspelningssommaren är Anna Greta Ivarsson, vars pappa var Henry Sjöblom som Olle Nordemar kallar ”befälhavaren” i dagboksanteckningen.

- Ja, pappa körde ju båten som de åkte med under inspelningarna, säger Anna Greta. Och vi var många på Norröra som fick vara med som statister och skymtar fram i TV-serien.

Anna Greta var 18 år den sommar Saltkråkan spelades in, och var sommarboende på Norröra, som hon fortfarande är. Hennes mamma och pappa ägde Skatengården, som i serien kallas Snickargården.

– Mamma lånade ut en kökssoffa och barnsängar till filmteamet, dom kan man se i serien. Det är roligt att tänka på att vi har legat i de där sängarna som små! Och vår källare inredde dom som förråd åt affären i serien, som Tjorvens föräldrar hade. Jag minns att jag tittade ner där när dom spelade in, det var spännande.

Nu ägs Skatengården av andra släktingar till Anna Greta, hon och hennes syskon har hus på tomten intill.

- Vi har ju varit här ute varje sommar, och hört Norrtäljeguiden Michael Blum berätta om Saltkråkan. Jag kan nästan hans berättelser utantill, säger Anna Greta och skrattar.

Michael Blum är skärgårdsguide, och reste 23 somrar i rad med ångbåten Blidösund till Norröra och berättade om Saltkråkan och visade på olika inspelningsplatser.

- Visst var det roligt med turisterna, men det blev nästan för mycket till slut, tycker Anna Greta. Nu är det inte lika många som kommer.

Men Anna Greta minns gärna TV-serien.

– Jag tittade ju när den kom, och sedan har jag sett den flera gånger. Och långfilmen har jag kvar. Fast det känns lite konstigt att det ska bli en ny serie. Vi på Saltkråkan är ju en klassiker som står sig än!

TEXT OCH FOTO: INGRID JACOBSSON

Detta hus på Norröra, som kallades Snickargården i Saltkråkefilmerna, har haft hundratals besökare varje sommar.

Vi lyckades inte hitta någon bild på Plomben från Blidö socken, men fick hjälp från Muskö hembygdsförening. Här är Plomben III förtöjd vid Mickrums brygga på Muskö 1967. Gossarna är Bertil Oskarsson till vänster, Göran Nilsson till höger. Foto: Gudrun Oskarsson, Muskö hembygdsförening.

Barnens tänder lagades på Plomben

Tandborstar och tandkräm användes nog inte så flitigt på öarna i skärgården i början av 1900-talet. Och tandläkarbesöken var sällsynta. Röda Korset slog larm, och verksamheten på tandläkarbåten Plomben startade 1938.

På 1930-talet kunde dåvarande Skärgårdsförbundet och Röda Korset, som ansvarade för tandvården, konstatera att skärgårdsbarnens tänder var i mycket dåligt skick. Man utrustade en båt, den första Plomben, som tandklinik, men pengar saknades till driften. Först 1937, då Stockholmstidningen skrev om saken, skänkte tidningens ägare, bankmannen Torsten Kreuger, 10 000 kronor till driften av båten. Detta räckte en säsong, och sedan kom kriget. Först 1944 kunde Plomben I ge sig ut på resa igen, då i landstingets regi. Den följdes av Plomben II och III, den sistnämnda var i drift ända fram till år 2000.

Plomben var inredd med:

- En tandläkarpraktik med plats för en tandläkarstol, en röntgenapparat, en framkallningsanordning och en autoklav.
- Hytter för personalen.
- Kök (byssan).
- Ett kombinerat mottagningsrum/salong.

Personalen bestod av en tandläkare, två sköterskor, samt en eller ett par besättningsmän. Det var säkert ett eftertraktat ”sommarjobb” för personalen från olika kliniker i Stockholm! Man kunde behandla många tandproblem, men patienter som behövde bryggor eller kronor fick ta sig till fastlandet och klinikerna där.

Ombord på Plomben fanns fram till mitten på 1950-talet en generator eftersom många öar ännu inte fått el. Men där det var möjligt att koppla in sig på ett lokalt elnät gjorde man det. Vatten fick man frakta med, det gällde för personalen att snåla. Efter några år fick man dock en färskvattentillverkare ombord.

Behandlingarna kunde bli äventyrliga om större båtar gick förbi och drog upp svall. Det finns mer än en berättelse om när borrar slant och gick in i tandkött och kinder, trots att Plomben skulle förtöjas exakt en meter från bryggan för att följa med i eventuella gungningar.

De första decennierna behandlades endast barn, men senare tog man även vuxna patienter. 1994, när Plombens verksamhet firade 50-årsjubileum, var den yngsta patienten 2 och den äldsta 87 år.

(*Fakta hämtade från regionarkivet.regionstockholm.se och Musköbladet nr 3/2018, Muskö hembygdsförening.*)

Hembygdsföreningen efterlyste berättelser från f d patienter, och det kom flera både positiva och negativa minnen både från öar i Blidö socken och andra håll:

Ethel Söderman-Sandin, Blidö har fina minnen:
”Jag älskade att gå till Plomben, fick mycket beröm för

mina tänder. Under min skoltid lagade jag inga hål. Ett år fick jag en liten glasskål i diplom. Plomben lade till vid Kyrkbryggan sedan fick vi gå på lektionstid och jag började 1946. Minns inte hur länge det varade, troligtvis till 1953 då jag slutade i Blidögårds skola."

Annika Norin, sommarboende på Blidö, har inte lika fina minnen:

"Jag följde med mina kamrater som var bofasta på Blidö, när dom skulle till tandläkaren. När jag väntade utanför på Kyrkbryggan fascinerades jag av att avloppet från toaletten gick rakt ut i vattnet. Man såg papper och korvar ..."

Gunilla Johnson, Stockholm:

"Jag arbetade som tandläkare på "Plomben" sommaren 1965. Där jobbade också en trevlig tandsköterska samt en duktig kille som dels körde båten, dels lagade maten och dessutom var tandtekniker. Avsikten var att ta hand om barnens tandvård, men då vuxna kom och behövde hjälp, så hann vi med det också. Barnen var glada och sällan oroliga inför besöket, (om man tog det lugnt). På Möja hade de svårt att komma ibland, eftersom de måste hjälpa till och plocka jordgubbar. Så sade de i alla fall! "

Thomas Roos, sommarboende på Möja:

"Omkring 1969/70 var vi fyra tonårsgrabbar som med - eller troligen utan – våra föräldrars tillåtelse lånade en båt på Möja och styrde till Sandhamn för att spela minigolf och dricka någon Pripps.

Vid sista hålet kom en kamrat på den briljanta idén att om han slog till bollen riktigt hårt skulle den studsa tillbaks ut från kiosken och vi skulle kunna få en gratisrunda. Sagt och gjort, swingen laddades. Tyvärr stod jag rakt bakom och klubban klippte rakt över kind och garnityret. Jag kände ingen smärta men såg stjärnor och planeter och blodet stänkte. Tursamt nog låg Plomben i hamn dit jag hjälptes. Mina kamrater letade tanddelar runt golfhålet medan jag syddes ihop i köttet både på utsida och insida av kinden. Jag minns att sköterskan frågade om jag druckit något innan dom gav mig bedövningssprutor - jag ljög nog. Tursamt var att smällen inte tog högre upp i tinningen för då hade jag nog inte kunnat skriva detta! Tillbaka till Möja tog vi oss för egen maskin samma dag med lite att förklara för våra föräldrar.

Resterande delen av sommaren blev det att åka Waxholmarn in till Eastmaninstitutet varannan vecka för att snygga till garnityret."

Karin Burestad, f d Utöbo:

"Jag gick i skolan på Utö på 1940-talet. Varje vår i slutet på maj eller början på juni kom tandläkarbåten till Utö. Vi skolbarn cyklade cirka 3 km från skolan till Gruvbryggan där tandläkarbåten låg. Jag minns att jag inte tyckte det var så trevligt att träffa tandläkaren. När jag var i sexårsåldern hade jag fått någon tand utdragen på en klinik i Stockholm och det var ett obehagligt minne. Efter det var jag alltid orolig för att någon tand skulle dras ut.

Vid ett tillfälle vågade jag fråga tandläkaren "ska jag dra ut någon tand" och han svarade "nej, i så fall gör jag det åt dig". Min fråga var väl inte så välformulerad, men jag blev väldigt besviken på svaret och tyckte han var dum och jag blev inte mindre rädd. Jag menade naturligtvis inte att jag skulle dra ut tanden själv."

Jenny Ring, Blidö:

"Jag hade ett litet underbett, så jag fick någon sorts tandställning. Det var en klump de satte fast på fyra undertänder så att mina övertänder skulle rätta till sig. Jag var aldrig rädd, för de behövde aldrig borra eller laga. Jag tyckte det var spännande varje gång Plomben kom och jag kan ännu känna den speciella lukt som hängde ihop med tandläkarbåten."

Birgitta Andersson hade en skräckfylld upplevelse:

"På Plomben grundlades en tandläkarskräck som tog årtionden att övervinna. Jag var sju år och skulle börja skolan. Det var getingsommar och den otäcka tandläkaren borrade med ena handen och slog ihjäl getingar med den andra. Bör ha varit 1951 vid Kyrkbryggan. Vilken fasa - jag kan känna den än idag! Fast själva tandläkarskräcken är borta sen årtionden."

Arne Gustavsson besökte Plomben på Yxlan:

"Jag föddes i Köpmanholm 1953, och tvingades ombord på Plomben där under några år.

Mitt första minne är ganska positivt. Bemöttes väldigt vänligt av personalen och besöket gick ganska smidigt, även om det var ovant att sitta stilla i flera minuter. Det visade sig att det bara gällde en kontroll, och jag hade väl inte hunnit få några hål.

Nästa gång blev det värre, nu skulle det lagas hål. Bedövningssprutan var lika skräckinjagande som alla andra sprutor på den tiden, och när det kändes som en stenmur byggts upp i munnen skulle det borras. En lågvarvig borr utan någon som helst kylning startade, och oron övergick till ren skräck när huvudet började vibrera i takt med borren, och lukten av varm metall och bränd tand spred sig i båten.

I väntrummet fanns en stol med snurrfunktion, och det gick rykten om att någon hade lyckats snurra sig till ett riktigt illamående i ett obevakat ögonblick, och blev hemskickad utan behandling. Men jag var nog inte ensam om att misslyckas med den metoden.

När Plomben upptäcktes i Furusundsleden infann sig en skrämmande tystnad bland barnen, jämförbar med den som uppstår bland småfåglarna i skogen när en rovfågel visar sig."

Göran Engberg, Blidö:

"När djungeltrumman skvallrade om att Plomben var på Ingmarsö för att sedan ta sig vidare till Ljusterö för att kort därefter anlöpa Blidö, då gick eventuell tandvärk över till magvärk. Men, man var tvungen att gå dit. Behandlingarna kan jag inte minnas med någon glädje, det var ju inte direkt dagens moderna utrustning på den tiden. Konstigt nog fick jag ingen tandläkarskräck!

Jag gick några år när Plomben låg vid Kyrkbryggan, sedan blev det Köpmanholm, på höger sida om färjan. Jag gick i Köpmanholms skola 1955 - 62.

Det hände flera gånger att tandläkaren slant med borren ner i tandköttet när vågorna från färjan eller Finlandsbåten rullade in. Hade man flera hål blev plågan längre, både psykiskt och fysiskt då det krävdes återbesök. Detta var ju under 1950-talet och ingen tandläkare eller tandsköterska som jag mötte verkade ha någon utbildning i psykologi, barn behandlades som vuxna."

INGRID JACOBSSON

Verksamhetsberättelse 2022

Verksamheten kunde under 2022 återgå till mer normala former sedan den värsta Covid-19 pandemin avklingat. Ett antal nya initiativ i form av Temadagar, guidade turer i hembygdsgården samt brödbakning testades.

Årsskriften

Årsskriften skickades ut till alla medlemmar under våren. Redaktör var Ingrid Jacobsson och temat var samma som för föreningens almanacka: ”Folk i arbete” Föreningens 40-årsjubileum uppmärksammades och tre matrecept presenterades för första gången i årsskriften. Blidö säteris historia, vad det innebar att vara piga och dräng samt berättelsen om föreningens roddsump Beda är exempel på andra artiklar. Satsningen att förse Årsskriften med annonsplatser för lokala företag ger intäkter som används för att täcka redaktions- och tryckkostnaderna.

Föreningens Hedersordförande Anders Sundberg avled

Anders Sundberg var föreningens ordförande 2006 - 2015. När han avgick utnämndes han till föreningens Hedersordförande på grund av sitt stora engagemang för Blidöbygden. Anders avled i januari 2022. Föreningen mottog många minnesgåvor i samband med Anders begravning den 25 februari, och hedrade också Anders minne med en gåva.

Foto: Lars Jacobsson

Bagarstugans tak renoveras.

Upprustningen av Silversmedens Hus och Bagarstugan

Efter att det blivit klart att Leader Stockholmsbygd beviljat ett särskilt bidrag för att anlägga ett nytt tak på Bagarstugan kom arbetet igång i mitten av april. Eternittaket revs och ett nytt tak med enkupiga takpannor lades. Därmed trodde vi det var klart att börja baka. Men det visade sig att skorstenen från ugnen inte var tät, så bakandet kom inte igång förrän till hösten.

Kostnaden för den upprustning av Silversmedens hus och Bagarstugan som genomförts under åren 2019 – 2022 har totalt uppgått till närmare 1,4 miljoner kronor. Föreningen har nu en ändamålsenlig hembygdsgård, där föreningen äger Silversmedens Hus och Bagarstugan, samt ansvarar för skötseln av Båtsmanstorpet och Fähuset.

Som säkert alla vet så är det Göte Lagerkvist som varit drivande i upprustningsarbetet. Utan hans insatser hade vi inte haft vår hembygdsgård som vi nu kan fylla med olika verksamheter.

Årsmötet

Årsmötet kunde återigen genomföras inom de ramar som stadgarna sätter, dvs före april månads utgång. Den 9 april samlades ca 40 medlemmar på Yxlö Bygdegård. Först höll Lars Soldéus ett intressant föredrag baserat på sin bok ”En Skärgårdsskuta kommer lastad – Bondeseglationen till Stockholm”. Fred Rosenthal ledde sedan föreningsstämman där styrelsens ledamöter beviljades ansvarsfrihet för det gångna verksamhetsåret. Göte Lagerkvist fick förlängt förtroende som ordförande. Styrelsemedlemmarna Birgitta Angeberg Edlund, Carina Wijkander Björk och Lars Jacobsson omvaldes. Som revisor omvaldes Gunnar Tennander. Även på revisorsuppleantposten blev det omval av Inger Pettersson. Ingalill Wikberg Norman fortsätter som sammankallande i valberedningen. Där ingår även Ulf Holmberg. Tyvärr blev den tredje posten i valberedningen obesatt.

Temadagar - Kulturarvet som besöksmål

Under Coronapandemin har det blivit populärt med ”hemestrar” och många har upptäckt att det finns mycket att se och lära i Sverige. Samtidigt har intresset för kulturarv och historia ökat. Sveriges Hembygdsförbund har tagit fasta på detta och startat projektet ”Kulturarvet som besöksmål”.

Syftet är att hjälpa hembygdsföreningar att nå ut till en större allmänhet med sina kunskaper, hembygdsgårdar, historieberättande, föremålssamlingar med mera. Blidö sockens hembygdsförening är en av sju föreningar i Stockholms läns hembygdsförbund som nappat på idén och deltagit i två utbildningstillfällen under 2021 och ytterligare två i början av 2022.

Utbildningen resulterade i lanseringen av tre Temadagar. Den första Temadagen ägde rum söndagen den 10 april och gick i småfåglarnas tecken. Deltagarna, cirka 15 stycken, fick bygga en egen fågelholk av förberedda delar. Snickarglädjen var stor. När holkarna var klara serverades kaffe och bullar och under fikat berättade Kerstin Lind kunnigt om våra vanligaste småfåglar.

Fredagen den 29 juli var det dags för Temadag 2. Nu erbjöds medlemmar och andra att med hjälp av föreningens gamla redskap pröva på att bereda lin genom bråkning, skäktning och häckling. En ny skrift om jordbrukets utveckling i Blidöbygden från 1500-talet till i dag togs fram och en kortversion av skriften delades ut till deltagarna.

Bakning var ämnet för den tredje Temadagen. Starten på föreningens verksamhet i Bagarstugan hade som nämnts blivit kraftigt försenad på grund av behovet att lägga ett nytt tak och problem att få ugnens rökgångar täta och godkända. Men fredagen den 9 september kunde de första tunnbröden provbakas av Ingalill Wikberg Norman och Fia Andersson. Temadagen, med ett femtontal mycket nöjda deltagare som fick prova på att baka och grädda, genomfördes sedan den 15 oktober.

Ett annat upplägg som provats tidigare och som nu genomförts på nytt, är att guida i hembygdsgården. I det ingår att presentera Båtsmanstorpet och den siste båtsmannen August Sjöblom Skog och hans familj, visa Silversmedens hus med utställningen Fantasins Farkoster samt silversmedjan och dessutom demonstrera tunnbrödsbakning i Bagarstugan. En sådan guidning genomfördes den 15 september då ett antal medlemmar från en pensionärsförening i Norrtälje besökte vår hembygdsgård. Under 3,5 timmar visade vi våra byggnader och deras historia samt serverade en enklare lunch. Aktiviteten var mycket uppskattad och ansträngningarna ska öka för att erbjuda och genomföra liknande guidningar.

Familjefest/miljödag i Almvik helgen före Valborgsmässoafton

För tredje året i rad ordnade BUS, Blidöbygden – Utveckling i Samverkan, en arbetsdag vid Auroraängen i Almvik. Hembygdsföreningen deltog tillsammans med flera andra föreningar. Syftet med dagen är att vårda ängen genom att hålla sly borta och skaffa bränsle till valborgsmässoelden. Ett 20-tal personer deltog.

Nationaldagsfirande 6 juni

Hembygdsföreningens bidrag till Nationaldagsfirandet var som vanligt att Danslaget Aurora uppträdde vid Båtsmanstorpet. Det var ett välbesökt evenemang, cirka 60 personer. De fick se ett samtränat gäng visa upp flera olika typer av danser. Kaffeservering fanns vid Bagarstugan.

Sommarprogrammet vid Båtsmanstorpet

För första gången sedan 2019 kunde vi erbjuda olika aktiviteter vid Båtsmanstorpet under sex lördagar. Birgitta Angeberg Edlund var först ut med att visa och berätta om läkeväxter, kryddor och teer.

Den 9 juli var en dag i sjöfåglarnas tecken. Ett stort antal vättar visades upp, liksom ett ejderhus med ritningar med mera. Kerstin Lind, en mycket kunnig fågelkännare, berättade för intresserade om sjöfåglar.

Ewa Broberg har under en lång följd av år ställt upp och visat hur man tovar ull från Blidös egna får. Så även i år den 16 juli. Det kom många barn och vuxna så det blev köbildning. Bertil Karlsson visade upp sina Roslagsfår.

En dag i fiskens tecken arrangerades av Carina Wijkander Björk den 23 juli. Rolf Nilsson hade ställt upp föreningens roddsump Beda och berättade om den används och sköts. Palle Lindkvist visade hur man lagar nät.

Den 30 juli var ämnet Jordbruk och linberedning. Jan och Guje Engström berättade om lin och visade hur man bråkar, skäktar och häcklar linet. Lars Jacobsson berättade om jordbrukets utveckling i Blidöbygden baserat på den skrift han sammanställt tillsammans med en arbetsgrupp.

Den sista lördagsaktiviteten, Yngve Bergers Dag, ägde rum den 6 augusti. Göte Lagerkvist hälsade välkommen och berättade om dagens program. Järfälla spelmanslag, förstärkt med lokala spelmän, underhöll. Hembygdsgårdens alla hus var bemannade med guider. Göte Lagerkvist informerade om Stiftelsen Yngve Bergers Minnesfond och sedan vidtog stipendieutdelning till konstnärsstipendiater; 2020 Lotten Nilsson Välimaa och 2021 Kristina Stark, Hillevi Berglund och Mia Malmlöv.

Marknadsföringen av föreningens aktiviteter gjordes på sedvanligt sätt via en mängd kanaler, t ex Visit Roslagen, tidningen Skärgården och Norrtälje Tidning. Hemsidan och Facebooksidan har kontinuerligt uppdaterats med information om kommande aktiviteter samt med rapporter om vad som erbjudits och om de insatser som utförts under arbetsdagar och liknande.

Slåtterdag

Den 14 juli ställde 16 medlemmar upp på en slåtterdag vid fähuset. En sillunch vid Båtsmanstorpet blev belöningen för arbetet. Sol och värme gjorde att höet torkade bra och allt kunde användas som foder till Bertil Karlssons får kommande vinter.

Varje sommar slås ängen runt Fähuset.

Höstmötet

Höstmötet, med drygt 20 deltagare, hölls i Sockenstugan den 5 november. Fokus var på föreningens firande av en 40-årig verksamhet. Birgitta Angeberg Edlund och Lars Jacobsson gjorde nerslag i historien för att visa på allt som genomförts och ge inspiration till kommande aktiviteter. Hans Mirsch

cobsson

redogjorde för hur vi med hjälp av bidrag, donationer och egna medel finansierat upprustningen av hembygdsgården.

Julmarknad i Almvik 3 december

Föreningen hade som vanligt ett eget tält för försäljning av almanackor, Öskaret, föreningens skrifter med mera. Nytt för året var hårt och mjukt tunnbröd, bakat i föreningens Bagarstuga av Fia Andersson och Ingalill Wikberg Norman. 120 kakor såldes slut på mindre än en timme.

Foto: Ingrid Jacobsson

S/S Blidösund kommer till julmarknaden.

Avloppet

I arvet efter Yngve Berger ingick en fullmakt att använda 150.000 kronor för ett nytt avlopp. En ansökan om anläggande av nytt avlopp skickades till kommunen i början av 2020. Efter att handläggare på kommunen gjort en besiktning på plats beviljades tillstånd. Avloppsanläggningen byggdes i enlighet med ansökan. Två år senare, i oktober 2022, fick föreningen ett brev från kommunen där man meddelar att avloppsanläggningen överklagats, att länsstyrelsen upphävt kommunens beslut eftersom kommunen inte informerat närliggande fastigheter om avloppet, att kommunen gjort en ny utredning som underkänner sitt eget beviljade tillstånd och visar att anläggningen inte uppfyller gällande miljökrav samt att kommunen förväntar sig en ny ansökan med en annan lösning. Föreningen har svarat att innan en ny lösning kan presenteras måste ansvaret för finansieringen vara klart. Föreningen har ställt skadeståndsanspråk på kommunen och förutsätter att kommunen är försäkrad mot felaktig myndighetsutövning. Skadeståndsanspråket gäller den totala kostnaden för en ny avloppsanläggning eftersom det är kommunens felaktiga hantering som förorsakat att en ny lösning måste hittas. Föreningen avvaktar kommunens svar på skadeståndsanspråket.

Studiecirkel

En studiecirkel om Blidöbygdens historia med fokus på jordbrukets utveckling genomfördes i november och december med nio deltagare. Cirkeln baserades på föreningens senaste skrift: ”Jordbrukets utveckling i Blidöbygden – från 1500-talet till i dag”.

Loppis

I samband med renoveringen av Silversmedens Hus och Bagarstugan har en stor mängd föremål tagits tillvara och sålts under ett antal lördagar. Ett stort antal medlemmar har deltagit i sortering, prissättning och försäljning. Ingalill Wikberg Norman och Fia Andersson har varit ledande i arbetet. Totalt har Loppisen gett intäkter på ca 25 000 kronor. Genom att hyra ett garage i närheten av Båtsmanstorpet har en möjlighet skapats att ha ett permanent försäljningsställe för föremål som löpande skänks av medlemmar och andra.

Föremålssamlingen

Samtliga föremål är nu digitalt registrerade, inklusive foton i de flesta fall, i Stockholms läns hembygdsförbunds och Stockholms länsmuseums databas Kollektivt Kulturarv. Förvaringen av föremålen i ladan vid Slöjdboden håller dock inte den kvalitet som vore önskvärd.

Ett stort antal föremål från föreningens första ordförande Bosse Wiklunds samlingar, har tagits omhand och ska registreras. En stor tillgång är att Bosse Wiklund noterat varifrån föremålen kommit och hur och av vem de använts. Den så kallade proveniensen är alltså förhållandevis god. I första hand fokuserades på att ta hand om föremål som har anknytning till Blidöbygdens jordbruk och fiske.

Ett föremål i föreningens samlingar sköts dock föredömligt. Det är vår roddsump Beda som tack vare Rolf Nilsson får det underhåll och den omvårdnad som behövs.

Foto: Rolf Nilsson

Gamla Beda håller än för rodd och segling.

Blidöbygden – Utveckling i Samverkan (BUS)

Hembygdsföreningen är en av 11 föreningar som är med i paraplyorganisationen ”Blidöbygden – Utveckling i Samverkan”, BUS. Enligt

Hembygdsföreningens stadgar gäller att ”*Föreningen skall också vara aktiv i aktuella frågor som rör utveckling av bygden för kommande generationer*”. Föreningens medverkan i BUS bidrar därför till att uppfylla detta åtagande i stadgarna.

Antalet medlemmar

Antalet betalande medlemmar vid årsskiftet 2022/23 var 244. Vid årsskiftet 2021/22 var motsvarande siffra 241.

Styrelsearbetet

Styrelsen har under året haft 11 protokollförda sammanträden, inklusive det konstituerande mötet. Medlemmar från föreningens styrelse har varit aktiva i Stockholms läns hembygdsförbunds arbetsgrupper Kulturväxtgruppen och Skärgårdsgruppen. Föreningens deltagande i Skärgårdsgruppen har resulterat i att länsförbundet engagerat sig i den Handlingsplan för utveckling av skärgård och landsbygd som Region Stockholm ansvarar för. Hembygdsrörelsens bidrag baseras på projektet ”Kulturarvet som besöksmål”. Medverkan i Handlingsplanen ska ses som en insats att delta i utvecklingen av hembygden, förutom uppgiften att vårda kulturarvet.

Under året avled styrelsemedlemmen Anita Södergren. Föreningen hedrade hennes insatser med en minnesgåva.

Föreningens ekonomi är stabil, även om sena utbetalningar av beviljade bidrag har medfört en ansträngd likviditet. Årets intäkter uppgår till 426 342 kronor och kostnaderna exklusive avskrivningar, uppgår till 404 661 kronor. Resultatet är + 2 205 kronor efter avskrivning av byggnader. Under året har 207 362 kronor använts till renovering av hembygdsgården, vilket förklarar de höga kostnaderna samtidigt som det har höjt värdet på fastigheten. Kassabehållningen vid årets slut uppgår till 261 124 kronor.

STYRELSEN BLIDÖ SOCKENS HEMBYGDSFÖRENING

Programverksamheten 2023

Under de senaste åren, 2020 och 2021, har hembygdsföreningens utbud av olika aktiviteter varit begränsad. Det beror dels på pandemins restriktioner, dels på att den omfattande renoveringen av Silversmedens hus och Bagarstugan tagit föreningens resurser i anspråk. Men när de viktigaste åtgärderna nu är klara, och vi till exempel har kunnat börja att baka tunnbröd i den nya ugnen i Bagarstugan, så är det dags att fundera på hur programverksamheten kan utvecklas och vilka aktiviteter som vi kan erbjuda medlemmarna och andra besökare.

Foto: Ingrid Jacobsson

Jan Engström visar hur man häcklar lin på den populära temadagen om linberedning vid hembygdsgården.

Vi kan erbjuda flera ”prova på”-aktiviteter där deltagarna får testa brödbakning, bygga fågelholkar, arbeta med linberedning med föreningens äldre redskap, tova och spinna med ull från öns får, slåtterdag vid Fähuset med mera.

Vi har också haft guidade turer i vår hembygdsgård som har varit uppskattade och de fortsätter vi gärna med. Då berättar vi om den siste båtsmannen och hans familj, öppnar Båtsmanstorpet, visar Yngve Bergers silversmedja, bakar i Bagarstugan med mera.

Vår plan är att också utveckla erbjudanden där vi utnyttjar lokalerna i Silversmedens Hus för studiecirklar och föreläsningar i olika ämnen. Först ut har varit en studiecirkel om Blidöbygdens utveckling från 1500-talet till i dag med fokus på jordbruket. Och varför inte en filmafton? Det finns en del filmer om bygden som förhoppningsvis kan intressera medlemmarna.

Bygdevandringar har genomförts på flera platser och vi planerar nya. Lördagsaktiviteterna vid Båtsmanstorpet ämnar vi fortsätta med. Då är också torpet öppet för visning.

Det finns alltså mycket vi kan erbjuda. Men det som vi kan förbättra är hur vi ska locka fler att komma till våra aktiviteter av olika slag. Vi finns på Facebook (*Blidö sockens hembygdsförening*), vi har en hemsida (*www.hembygd.se/blido*), skickar mail till våra medlemmar, annonserar i tidningar och på affischtavlor med mera, men vi tycker det är svårt att nå ut och uppslutningen är i många fall mindre än vad vi hoppats på. Vi tar därför gärna emot förslag från dig som medlem, både om aktiviteter som vi borde erbjuda, och idéer hur vi ska informera och marknadsföra dem.

LARS JACOBSSON, VICE ORDF BSHF

BLIDÖ SOCKENS HEMBYGDSFÖRENING

Förtroendevalda från årsmötet 2022 till årsmötet 2023

Styrelse:

Göte Lagerkvist, ordf	070 – 540 04 33
Lars Jacobsson, vice ordf.	070 – 377 54 11
Hans Mirsch, kassör	070 – 484 46 86
Carina Wijkander-Björk, ledamot	070 – 782 54 44
Birgitta Angeberg-Edlund, ledamot	076 – 301 17 91
Birgitta Melin, ledamot	073 –968 64 85

Arbetsgrupper och ansvariga

- Ekonomi: Hans Mirsch
- Båtsmanstorpet: Birgitta Melin
- Fähuset: Carina Wijkander Björk
- Ladan: Kerstin Lind
- Trädgårdar: Birgitta Angeberg-Edlund.
- Arkivering: Dokument Birgitta Angeberg-Edlund och Göte Lagerkvist.
- Föremål: Göte Lagerkvist, Kerstin Lind.
- Intervjuer: Göte Lagerkvist.
- Marknadsföring: Lars Jacobsson.
- Rekrytering: Lars Jacobsson.

Revisor:

Gunnar Tennander	070 – 650 34 33
Revisorsuppleant:	
Inger Pettersson	070 – 368 80 22

Valberedning:

Inga-Lill Wikberg Norman (sammankallande)	070 – 541 54 39
Ulf Holmberg	070 – 797 79 97

Webb- och Facebookansvarig:

Ingrid Jacobsson	070 – 572 35 24

Representanter Oxhalsö byalag:

Åke Roxell	070 – 216 30 98
Hans Lindstedt, suppleant	070 – 375 34 21

VÅRA LOKALA SPONSORER

Stämmarsunds
Trä- och byggvaror
Telefon 0176 820 55

Köpmanholms
Lanthandel, Grill & Bar AB
Telefon 0176 883 70

ICA Blidö
ÖPPET ALLA DAGAR
Telefon 0176 820 37

Åke Roxell - Elarbeten
Telefon 070 216 30 98

Roslagens Pump
Din lokala VA-leverantör
Telefon 0176 827 40

Lagerviks Båtvarv
Tar hand om din båt
Telefon 0176 820 04

Hustomten
Vad kan vi göra för dig?
Telefon 0176 80 400

Berlin Elektriska AB
Telefon 070 378 00 22

(BUS) Blidöbygden -
Utveckling i Samverkan
När det gäller lokala projekt
Telefon 070 528 53 46

Källvikens Gård - Lammkött,
lammskinn o andra produkter
www.kallvikensgard.com

Catherine kiosk & café
Design kläder
Norrsunds färjeläge – 0708 482 125
ch@publicadesign.se

BlidöBygdens
SkärgårdsService
Hushållsnära tjänster m m
0176 28 28 28 – www.bb-ss.se